

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ЛІКАРСЬКОЇ СИРОВИНИ В УКРАЇНІ

Ю.А. Никитюк, к.с/г.н., с.н.с. ІАП НААН,
Ю.О. Сологуб, аспірантка ІАП НААН

Безпека та якість харчової продукції вже давно стали основними для вибору споживачем того чи іншого товару. Виробник повинен запропонувати ринку не просто якісну, а й екологічно-безпечну для здоров'я продукцію. Перехід до органічного виробництва лікарської сировини відкриває для українських аграріїв новий, високорентабельний і постійно зростаючий ринок збуту виробленої продукції.

Україна має потенціал для виробництва органічної лікарської продукції, реалізації її на експорт та внутрішнього споживання. Проте відсутність національної системи сертифікації та відповідної ринкової інфраструктури стримують розвиток пропозиції такої продукції з боку вітчизняних виробників. Результатом органічного виробництва є екологічна безпечна продукція, вільна від ГМО та невластивих продуктам харчування хімічних елементів. Правове регулювання розвитку органічного виробництва в Україні здійснюється на основі Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», що визначає правові та економічні основи виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції та сировини і спрямований на забезпечення належного функціонування ринку органічної продукції та сировини, а також на гарантування впевненості споживачів у продуктах та сировині, маркованих як органічні [1].

Ситуація на світових ринках продовольства свідчить про зростаючу зацікавленість споживачів в екологічно-безпечній продукції разом з безпосереднім внеском в збереження природного довкілля. Тому саме задоволення попиту на органічні товари продовжує бути одним з стратегічних напрямів розвитку господарства в більшості європейських країн.

В Україні одним з головних споживачів продукції органічного сільського господарства в нинішніх умовах є система охорони здоров'я (фармацевтична, косметологічна, індустрія дитячого і дієтичного харчування). Тому однією з головних видів продукції має бути лікарська рослинна сировина. Готовність підприємств працювати з виробниками лікарської сировини на договірній основі, передбачає для виробника гарантований збут, проте однією з умов є наявність

технологічного регламенту та гарантії щодо контролю всього технологічного процесу вирощування та органічне походження сировини.

У світі діють міжнародні (ВООЗ) і європейські документи з керівних принципів належної практики культивування і збирання лікарських рослин (GACP), де відображені основні вимоги до екологічно обґрунтованої технології вирощування, правила збору культивованої та дикорослої лікарської сировини, переробки, збереження, які гарантують високу якість та безпечність товарної продукції [2].

Потрібно зазначити, що більше 90% рослинницької органічної продукції, виробленої в Україні, йде на експорт, найбільшим попитом користуються пшона, пшениця, соя, чорниця заморожена, кукурудза, березовий сік, ячмінь, лікарські рослини. Станом на 2015 рік, в Україні на ринку сертифікованою органічної продукції є валеріана лікарська, розторопша плямиста, собача кропива, бузина, горобина, чорниця, глід, подорожник, плоди терена, череда, шипшина, ехінацея пурпурова, меліса лікарська, нагідки лікарські, ромашка лікарська, шавлія лікарська, м'ята перцева, шавлія мускатна.

Найбільшим споживачем українських лікарських трав, зокрема, каштану, кори крушини, розторопші, айру, алтеї, ехінацеї, ромашки, меліси та ін.. в 2014 році були Польща, Росія, Німеччина та Латвія. У 2012-2013 роках найбільшими споживачами українських лікарських трав були Австрія, Польща і Росія, у 2010-2011 – Польща і Росія.

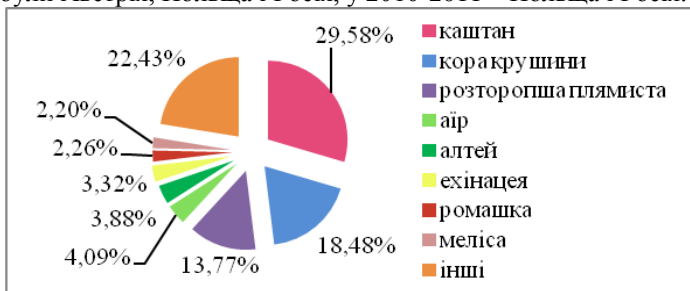

Рис. 1. Структура експорту з України лікарської рослинної сировини за видами у 2014 р., % (у натуральному вираженні)

Середньорічний показник імпорту лікарських рослин в Україні коливається близько 2 тис. тонн продукції. Найвищий рівень імпорту був відзначений в 2008 році. У 2009 році обсяг імпорту лікарських рослин знизився на 1,38 млн. дол. США і досяг рівня продукції на суму 4,4 млн. дол. США. 2011 і 2012 роки показали зниження обсягів

імпорту лікарських рослин. За 2013 в Україну було імпортовано лікарських рослин на суму 2,87 млн. дол. США.

Середньорічний показник експорту лікарських рослин з України коливається близько 3 тис. тонн продукції. При цьому найвищий рівень експорту був відзначений в 2008 році. У 2009 році обсяг експорту лікарських рослин знизився на 1,34 млн. дол. США і досяг рівня експортованої продукції на суму 7,1 млн. дол. США. За 2013 з України було експортовано лікарських рослин на суму 6,2 дол. США [3].

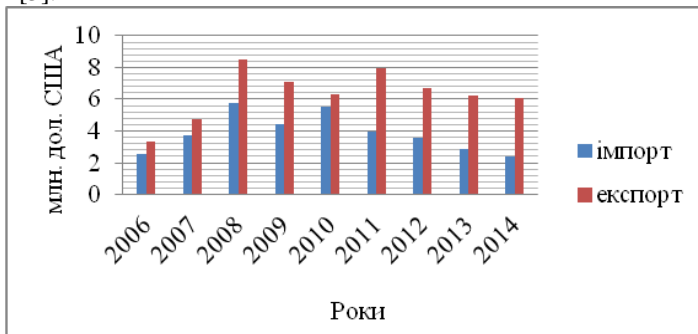

Рис. 2. Динаміка імпорту (експорту) в Україну лікарських рослин в 2006–2014, млн. дол. США

Зіставлення експорту та імпорту (рис. 2) демонструє те, що в останні роки обсяг експорту перевищує імпорт в 2–3 рази, з чого випливає, що українські виробники в більшості випадків працюють на вітчизняній сировині. Такі результати свідчать про необхідність переходу на органічне виробництво та отримання відповідних сертифікатів якості з метою реалізації більш вартісної, якісної, екологічно-безпечної продукції, попит на яку у світі зростає.

В Україні частка продажів органічної продукції не перевищує 1-2% від загального обсягу с/г продукції. Для порівняння: в Європі це співвідношення становить 5%, причому зростання споживання органічної продукції становить 8-11% на рік. В середньому ціна на органічну продукцію у 2-6 рази вища, ніж на звичайні харчові продукти [4].

Висока рентабельність виробництва органічної продукції аграрних підприємств пояснюється вищими цінами реалізації органічної продукції. Якщо в країнах ЄС ціна на органічну продукцію дорожча на 20-30% від звичайної, то в Україні перевищення ціни на окремі види продукції складає до 10 разів. Це пояснюється ринковим попитом, значними витратами, що має місце при виробництві,

сертифікації, доставці до кінцевого споживача, а також досить обмеженим асортиментом вітчизняної органічної продукції [5, с. 16].

Таблиця 2

Цінова ситуація на ринку органічної лікарської продукції

Вид продукції	Ціна на продукцію, грн/кг		Перевищення ціни органічної продукції, раз
	звичайна	органічна	
Насіння розторопші, 100г.	12	18	1,5
Олія розторопші, 100 мл.	20	65-80	3,5
Насіння льону, 400г	20-30	78	3,1
Насіння Шавлії, 200г	65	154	2,4

Аналіз сучасного стану органічного сільського господарства та процесів, що впливають на його розвиток, дозволяє виділити такі фінансово-економічні фактори впливу на розвиток виробництва органічної лікарської сировини: державне фінансове стимулювання, збитки у перехідний період, інвестування, механізм страхування ризиків під час перехідного періоду, витрати, пов'язані із здійсненням сертифікації, система кредитування та оподаткування.

Державна політика в сфері інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві є важливим інструментом державного регулювання. При безпосередній участі держави в інноваційно-інвестиційних процесах, фінансові ресурси спрямовуються на впровадження інноваційних технологій, що передбачені в Державному бюджеті, чи безпосередньо бере участь в інноваційних проектах у формі надання субсидій, субвенцій та бюджетних позик на основі повернення. Непряма участь держави щодо забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві відіграє величезну роль в сприянні вкладення капіталів інвесторами.

Ці економічні умови повинні забезпечуватися: проведенням зваженої державної політики, виходячи із реального стану економічної системи; розробкою механізмів страхування інвестицій; введенням системи податків з диференціюванням ставок та пільг; правилами дотримання діючих актів земле- та природокористування; контролем за дотриманням державних норм і стандартів; регулюванням ставки рефінансування та норми обов'язкових резервів в Національному банку, валютним курсом, митом тощо; експертизою інноваційно-інвестиційних проектів [6].

Існує потреба докорінно змінити фіскальну політику держави. У розвинутих державах податкові знижки застосовуються досить широко і розглядаються як «авансові витрати уряду на збільшення активів, які без додатково створених державою механізму мотивації та стимулів, зростають недостатніми темпами, що не забезпечує необхідного ефекту». Тому, необхідні такі заходи гнучкої податкової політики, яка б передбачала довгострокові, рівні й постійні граничні розміри оподаткування товаровиробників незалежно від форм власності, поступове обмеження чи диверсифікацію податку на додану вартість, введення системи мотивації й стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві.

Господарства, які розпочали органічне виробництво, потребують державної фінансової підтримки, хоча б у формі фінансового стимулювання та страхування ризиків, оскільки необхідно пройти перехідний період (конверсійний), впродовж якого потрібно здійснити витрати на сертифікацію господарства, створення спеціальної насінневої бази та запасу дозволених органічних добрив і природних засобів захисту рослин. Крім того, надзвичайно важливим фактором отримання стабільного прибутку є створення власної переробної галузі навіть для невеликих товаровиробників.

Щодо розвитку ринків органічної лікарської продукції, велику роль відіграє «органічна» гарантійна система, що включає спеціалізовані інспекційні та сертифікаційні органи. Ця система в своїй діяльності використовує як правові норми, що встановлюють обов'язкові вимоги в рамках державного регулювання, так і певні визначені стандарти, які є добровільними угодами – результатом досягнення визначеного консенсусу споживачів і виробників товарів і послуг.

Висновки

Зважаючи на курс державної економічної політики України на імпортозаміщення щодо соціально значущих галузей, продуктів і виробів, виробництво вітчизняних медичних препаратів рослинного походження та одержання ефірних масел із власної сировини є одним із першорядних завдань.

Слід відзначити основні стратегічні пріоритети розвитку органічного лікарського рослинництва, до складу яких входять: стимулювання розробки нових ліків і сфер застосування лікарських рослин; запровадження у виробництво якісно нових сортів та технологій вирощування рослин традиційних для обробітку в умовах України; використання машин і агрегатів, що максимально враховують біологічні особливості рослин і специфіку технологій їх вирощування та збирання; оптимізацію і контроль заготівельної діяльності, вивчення

обігу лікарської рослинної сировини, застосування міжнародних систем забезпечення якості, координацію та наукове супроводження відносин між суб'єктами ринку.

Зауважимо, що для відтворення і функціонування лікарського рослинництва в органічному виробництві, насамперед необхідно прийняти низьку нормативно-правових актів, на основі яких мають бути визначені напрями розвитку лікарської галузі в Україні. Тобто перспективи розвитку вітчизняного виробництва значною мірою обумовлено спроможністю й інтересом держави у створенні відповідних умов для підвищення інвестиційної привабливості цього виду бізнесу як для виробників, так і для фінансових структур.

Література

1. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини : Закон України від 12.02.2015 р. № 191-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/425-18>.

2. GACP (Good Agricultural and Collection Practice for Starting Materials of Herbal Origin), EMEA/HMPC/246816/2005. – <http://www.emea.eu.int>

3. Никитюк Ю.А. Розвиток зовнішньої торгівлі лікарською рослинною сировиною: еколого-економічні аспекти. / Никитюк Ю.А.// Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2015. – вип.4. – С. 63-65

4. Світова статистика органічного виробництва. Офіційний сайт IFOAM [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ifoam.org>

5. Органічне виробництво. Розвиток в сучасних умовах / Державна інспекція сільського господарства в Київській області // Газета «Вишгород» від 04.06.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vyshgorod.in.ua/gazeta/news/misto/940-organichne-virobnitstvo-rozvitok-v-suchasnikh-umovakh>.

6. Білоусов Є.Ю. Принципи, напрями та механізми державної підтримки розвитку органічного землеробства в Україні // Молодий вчений – 2015. – № 6. – С. 74-77.

7. Концепція розвитку органічного землеробства в Україні до 2020 року / [Шкуратов О.І., Дребот О.І., Чудовська В.А. та ін.]. – К.: ТОВ «Екоінвестком», 2014. – 16 с.